

Олена ГУЗЕНКО

*доцент, кафедра господарсько-правових дисциплін
Донецького юридичного інституту МВС України,
кандидат економічних наук, доцент*

Тетяна ХАЙЛОВА

*доцент, кафедра господарсько-правових дисциплін
Донецького юридичного інституту МВС України,
кандидат наук з державного управління, доцент*

ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ: РОЛЬОВИЙ СЕГМЕНТ ТА ПРИНЦИПИ

Успішний розвиток сучасного суспільства неможливий без гарантій держави в питаннях соціального забезпечення його членів. Постійні виклики в соціально-економічних процесах розвитку суспільства, яке обрало шлях регульованої ринкової економіки повинні забезпечуватися соціальними правами кожного окремо взятого представника соціуму. Якщо суспільство не зможе забезпечити повний соціальний рівень забезпеченості своїх членів, то успішний розвиток його в майбутньому підлягає сумніву.

У зв'язку із цим одним із першочергових завдань життєдіяльності сучасного суспільства має стати якісний правовий аспект соціального забезпечення. Така теза витікає з того, що члени суспільства, які мають достатньо дієвий пакет законодавчих регуляторів захисту власних соціальних прав зможуть із більшою віддачею реалізувати право на працю та стати кваліфікованими, творчими та креативними особистостями.

Ми вважаємо, що кожна країна, незалежно від обраного шляху розвитку, має стояти на позиціях добробуту свого народу, що й досягається через існування дієвого пакету правових регуляторів у сфері соціального забезпечення. Враховуючи вищезазначене, слід звернути увагу на те, що гарантом права соціального забезпечення виступає, перш за все, Конституція України [1], яка окреслює коло напрямків соціального забезпечення членів суспільства та розкриває змістовність кожного з них з позиції правового регулятора.

Крім того, деталізація окремо обраних соціальних прав членів суспільства закріплена в нормативно-правових регуляторах в залежності від проблеми, яка розглядається. Вивчення існуючих наукових позицій щодо законодавчого регламентування прав соціального забезпечення членів суспільства показало, що одним із напрямків, який на цей час потребує пильної уваги та більш

поглибленого дослідження можна вважати встановлення принципів права соціального забезпечення.

Безумовно поставлена проблема не є новою, проте її осучаснення надасть можливість більш предметно визначити зміни, котрі потребують правові регулятори у сфері реалізації соціальних прав кожного члена суспільства. Серед науковців, які зверталися до питання реалізації принципів права соціального забезпечення доцільно згадати: О. В. Тищенко [2], О. В. Макарову [3], А. О. Ярошенко, Т. В. Семигіну та Н. В. Сухицьку [4], Л. І. Ільчука, О. О. Давидюкта та Ю. В. Кривобок [5] та інших. У своїх дослідженнях науковці звертають увагу на змістовність права соціального забезпечення, розкривають зміст функцій цієї системи та доволі різноманітно окреслюють пакет принципів, які забезпечують реалізацію вказаних прав.

З позиції принципів права соціального забезпечення існує значна кількість наукових дискусій, особливо з позиції першочерговості реалізації обраного принципу. Ми вважаємо виокремлення певного виду принципу права соціального забезпечення, надання йому пріоритетності серед інших видів не є доречним, оскільки лише реалізація комплексного пакету принципів надасть можливість досягти позитивних зрушень у розвитку сучасного суспільства.

Доречно відзначити, що у правознавстві термін «принцип» використовується для характеристики найрізноманітніших юридичних явищ – принципів права, правотворчості, правопорядку, юридичної відповідальності та інших [6].

Із цього приводу В. Л. Костюк [7] висловлює власну позицію та пропонує тлумачити зазначену понятійну категорію як «...систему основних (керівних) засад (положень), які формуються під впливом сучасних тенденцій розвитку суспільства та держави, з метою цілісності, узгодженості, єдності права соціального забезпечення на основі належного правового регулювання сучасних відносин в означеній сфері».

Слід зазначити, що як і іншим галузям, праву соціального забезпечення притаманні певні галузеві принципи, які тісно пов'язані з міжгалузевими принципами правового регулювання матеріального забезпечення, надання послуг, пільг, переваг, охорони прав громадян (властивими для права соціального забезпечення, трудового, фінансового, цивільного, адміністративного права).

Ми погоджуємося з М. Л. Смоляровою [8] стосовно того, що до складу принципів соціального забезпечення, виходячи з сучасних реалій соціально-економічного розвитку суспільства, доцільно віднести принципи, які можна представити в такому вигляді:

поширення права на соціальне забезпечення на всіх громадян;

багатоманітність форм і видів соціального забезпечення;
диференціація підстав і норм соціального забезпечення;
забезпечення пенсіями і допомогами на рівні прожиткового мінімуму;
фінансування соціального забезпечення за рахунок обов'язкових страхових внесків і недержавних фондів, а також державного і місцевих бюджетів та з інших джерел;

здійснення соціального забезпечення органами державного управління безпосередньо чи під їхнім контролем;

соціально-трудова реабілітація громадян, які частково втратили працездатність, та стимулювання їхньої трудової діяльності та охорона і захист права та законних інтересів громадян на соціальне забезпечення.

Досліджуючи зазначену проблему, ми вважаємо, що варто звернути увагу на той факт, що принципи права соціального забезпечення в загальному вигляді не сформульовані ні в Конституції України, ні в законодавстві про соціальне забезпечення. Але вони можуть бути виведені з аналізу і встановлення загальних, найбільш суттєвих рис фактичного змісту сукупності норм права соціального забезпечення. Безумовно, вони об'єктивні закономірності в соціальному забезпеченні, які проходять через всю систему соціального забезпечення, відображаючи закономірності економічного розвитку держави і головні цілі економічної політики.

Як уже зазначалося у принципах права соціального забезпечення містяться керівні засади, які, з одного боку, вже реалізовані в законодавстві України про соціальне забезпечення, а з іншого – містяться лише в Конституції України чи міжнародних нормах і служать відправними ідеями, певною програмою в майбутній законодавчій діяльності у цій сфері.

Враховуючи вищезазначене, можемо зробити такі висновки: принципи права соціального забезпечення характеризують зміст цієї галузі права, служать найбільш яскравим і виразним показником своєрідності природи права соціального забезпечення; визначення правових принципів має важливе як теоретичне, так і практичне значення; можна констатувати той факт, що до принципів права соціального забезпечення наукова еліта включає: принцип загальності, диференціації та здійснення соціального забезпечення на рівні не нижчому за прожитковий; практичне значення розглянутих принципів соціального забезпечення полягає в тому, що вони визначають характер і розміри соціальних виплат, порядок формування соціальних фондів і розподілу коштів цих фондів. Ми вважаємо, враховуючи тривожну тенденцію, яка простежується останнім часом у сучасному дитячому середовищі, до складу принципів права соціального забезпечення слід включити принцип протидії та попередження булінгу. Серйозність ситуації була зазначена законодавцем, який

визнав та закріпив таке явище Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)». Загалом принципи права соціального забезпечення завжди мають служити меті справедливості й рівності в реалізації права кожного на соціальне забезпечення, особливо в сучасних реаліях.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-В. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Тищенко О. В. Право соціального забезпечення України: теоретичні та практичні проблеми формування і розвитку галузі: монографія. К.: ДП «Прінт Сервіс», 2014. 394 с.
3. Макарова О. В. Соціальна політика в Україні: монографія. Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України. К., 2015. с. 244.
4. Історія та теорія соціальної політики України: навч. посібн. / А. О. Ярошенко, Т. В. Семигіна, Н. В. Сушицька / за ред. А. О. Ярошенко. К., НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. 289 с.
5. Соціальна політика в умовах поглиблення соціальної нерівності в Україні: монографія / за заг. ред. Л. І. Ільчука, О. О. Давидюк, Ю. В. Кривобок. Херсон: П. П. «В. С. Вишемирський», 2010. 376 с.
6. Жигалкін І. П. Система принципів трудового права України: проблеми сучасної теорії і практики: монографія. Х.: Право, 2015. 360 с.
7. Костюк В. Л. Принципи права соціального забезпечення: поняття, ознаки, види та тенденції розвитку. Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право», 2016. № 2(14). URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2016/n2/16kvltr.pdf>.
8. Смолярова М. Л. Право соціального захисту: практикум. Запоріжжя: ЗНТУ, 2017. URL: http://eir.zntu.edu.ua/bitstream/123456789/2772/1/Smoliarova_The_right_of_social.pdf